

Mesilaste kahjurid

Kokkuvõte Ilme Nõmmisto loengust Põltsamaal 17.11. 2007.a., PR-4-1.5-9

Mesinduspäev toimus Eesti mesindusprogrammi raames, mida toetab Euroopa Liit

Mesilaste kahjurid on loomad, kes oma tegevusega kahjustavad mesilaste elutegevust kas taru sees või sellest väljaspool. Mesilaste kahjuriteks on putukad, ämblikulaadsed, linnud ja imetajad.

Putukatest kahjustavad mesilasi kõige enam liblikate kärjeleedikute e. kärjekoide vastsed - röövikud, kes söövad vaha, suira, mesilaste vastseid ja rikuvad kärgi. Iga kärjeleediku röövik võib ära süüa 1,2 g vaha, 1000 röövikut 1,2 kg vaha ehk kogu mesilaste poolt toodetud vaha.. Kärjeleedikuid on kaks liiki: suur kärjeleedik (*Galleria melonella*) ja väike kärjeleedik (*Achrorea grisella*). Suure kärjeleediku liblika tiibade sirulaius on 25...35 mm, väikesel 10...15 mm. Liblikad elavad kuni 26 päeva, mil suur kärjeleedik muneb 400...1000 muna, väike kärjeleedik 240...460 muna. Aastas annavad kuni 4 põlvkonda ehk 900...1000 järglast.

Munades toimub areng 5...10 päeva, röövikuna tarus temperatuuril 30...34° C kuu aega, kärjehoidlas madalamal temperatuuril üle 3 kuu.. Temperatuuril alla 9° C kärjeleediku areng seiskub, temperatuuril aga alla -10° C aga kõik kärjeleediku arengujärgud hävivad. Kärjeleediku röövikud teevad käike mesilaste kärgedesse, rikkudes kärjekanne, süües vaha ja mesilaste vastseid ning seega vähendavad mesilaste hulka tarus. Suure kärjeleediku rööviku käigud on ebakorrapärased ja kärjekannu põhjal, väikese kärjeleediku rööviku käigud on sirged ja pindmised, kuid tekitavad suuremat kahju kui suure kärjeleediku käigud.

Kärjeleedikute tõrjeks on keemilised, temperatuuriga seotud, peletavad ja peibutavad vahendid. Keemilistest vahenditest on kõige toimavam ja mesiniku jaoks kättesaadavam vahend 80%-line äädikhape, mis tapab kärjeleedikute kõik arengujärgud ja ka nosema eosed. Äädikhape pannakse nõusse 1...2 cm paksuse vati- või marlikihile ja asetatakse kärgede peale, kuna äädikhappe aurud on rasked ja vajuvad allapoole. Kärgi hoitakse kinnises kastis või ruumis temperatuuril üle 16° C 3 ööpäeva, temperatuuril alla 16° C 5 ööpäeva. Äädikhappe kulu on 22...24 kärje kohta 400 ml. Äädikhapet saab hankida OÜ Harvarist. Kärjed tuleb hiljem tuulutada. Kärjeleedikute röövikuid hävitab ka 86,7...99,7%-line sipelghape, kuid ta ei toimi kärjeleediku nukkudele, mistõttu tuleb tõrjet uuesti läbi viia 10...12 päeva pärast.. Ka tõrjub kärjeleedikut tümool, mida pannakse 0,25 g kotikesse ja pannakse kärjeraamide peale 5...10 ööpäevaks.

Kärjeleedikutele surmavaks os on temperatuur alla -10° C ja ja üle 50° C , kuid mitte üle 60° C.. Soojas peaks kärgi hoidma 40...60 minutit, külmas aga vähemalt 1 ööpäeva.

Kärjeleedikuid peletavateks taimedeks on õlglill, sookail, puju, koirohi, aas-kurereha, küüslauk, piparmünt. Kärjeleedikuid peibutab leivakali, mida pannakse 1 l klaasudelisse 3...4 cm kõrgune kiht.

Oluline on kärjehoidlates kärgede vahekaugus, mis ei tohi olla alla 1 cm ja tuuletõmbus.

Putukatest häirivad ja kahjustavad mesilasi tarudes kõrvahargid (*Forficula auricularia*), harilikud nahanäkid (*Dermestris lardarius*), harilikud teesklased (*Ptinus fur*), sajajalgseid e. kivihargid (*Lithobius forficatus*), kes kasutavad toiduks mett, suira ja mesilaste vastseid.. Oluline on tarude desinfektsioon, taru kattematerjalide vahetus

Mesilasi häirivateks kahjuriteks on sipelgad, eriti mullamurelased. Mesilaste rändkorjel on oluline enne tarude asukohale panekut jägida seda, et et tarude asukoha läheduses (150 m) poleks looduskaitse all olevaid metsskulaste pesi.

Mullamurelased (*Lasius niger*) on 1...2 mm pikkused mustjashallid sipelgad, kelle pesa on mullas, kivide all, pehkinud puidus või koguni mesilastarus. 1 ööpäeva jooksul võivad mullamurelased tarust ära viia kuni 1 kg mett. Tõrjeks on tarujalgade määrimine õliga, taru aluste hoidmine rohuvabana ja

sinna superfosfaadi raputamine. Peletusvahendeid on palju, kuid mitte alati ei anna need tulemusi. Peletavateks vahenditeks on viilutatud sibul, küüslauk, värsked tomati, peterselli või piparmõundi lehed, kaneel, millest eriti efektiivne on kaneelipulbri raputamine sipelgate käikudesse ja pesadesse. Sipelgaid peletavad münt, sookail, pune. ruut, ingver, rabarberi lehed, heeringa ja silgu soolvesi. On aidanud ka tuha raputamine taru ümber ja alla

Viimastel aastatel on mesilasi häirima hakanud herilased (*Vespa vulgaris*) ja vapsikud (*Vespa crabro*). Herilased on kollase-musta vöödilised 15...16 mm pikkused kiletiivalised putukad, kes elavad peredena. Ületalve elab ainult ema, kes muneb esimesed munad ja toifdab oma vastseid ise. Augustikuuks on pere suurenenud mõnesaja isendini, kes püüavad mesilasi toiduks vastsetele. Mesilasi püütakse taru lennulaualt, imetakse välja meepõie sisu ja ülejäänud mesilane näritakse pudruks, millega toidetakse vastseid. Herilased hakkavad tööle juba varahommikul, kui mesilased on veel uimased ja nende vastupanu on väike. Tarru tungimud herilased varastavad mett, levitavad haigusi ja võivad isegi hävitada mesilasema. Vapsikud on suuremad kui herilased, nende pikkus on 22...30 mm. Eluviis on sarnane herilastele. Mesilasi püütakse õhus taru esisel. Aktiivsel perioodil augustis teeb vapsiku tööline päevas 40...45 väljalendu kella 11-19 paiku. Vapsiku areng toimub 28 päeva. Vapsiku pesa on paberitaoline kerajas moodustis mõõtmetega 27. x 29 cm. Tõrjeks on herilaste ja vapsikute pesade hävitamine, kuigi selle juures on oht saada nõelata. Pesade hävitamiseks tuleks pesa katta miki pesale vastava suurusega nõuga, suruda see pesa peale ja alt ajada läbi mõni kas metall- või puuplaat ja võtta pesa ära. Herilasi peibutab käärimud marjamahl või meevesi, mis pannakse heledatesse laiema suuga pudelitesse, kuhu herilased lähevad sisse, kuid välja ei saa. Vapsikuid meelitab äädikalõhn. Peibutuseks võiks välja panna mürkkemikaalidega läbiimmutatud toores või keedetud hakkliha. Peale herilaste ja vapsikute kahjustavad mesilasi mesilasehunid (*Philanthus triangulum*), kes on herilaste kõhnunud ja kaalujälgimise läbiteinud variandid pikkusega 12...16 mm. Mesilasehunt elab mullas, kuhu on teinud käigud, mille lõpus asub ta vastne, keda toidetakse mesilastega. Üks mesilasehundi vastne sööb ära 6...8 mesilast.

Mesilasi püüavad ja kiilid - tondihobud (*Aeschna grandis*), kelle vastu otsene tõrje puudub. Kiilid tegutsevad enamuses veekogude ääres.

Uue liigina on siise toodud tarumardikas (*Aethina tumida*), kes on 5...8 mm pikkune ja 3,2...3,5 mm laiune mardikas. Siise toodud on ta välismaiste ja lõunamaiste puuviljadega - kiivi, ananass, mango, õun, viinamari, apelsin. Putukas on mustjaspruun, tundlate viimane lüli on tilgakujuline, tagakeha viimasel lülil on ristipidine vagu. Hoiduvad pimedasse, mistõttu mesilastaru on nende jaoks ideaalne elupaik. Emased munevad kuni 2000 muna taru pragudesse ja nurkadesse. Areng kestab munana 2...3 päeva, vastsena (tõuguna) 10...16 päeva ja valmikuna kuni 18 kuud. Tõugud näriavad läbi kärjekannude kaanetise, toituvad meest ja jätavad sinna oma fekaalid, mistõttu mesi omandab mädanenud apelsiini lõhna. Täiskasvanud mardikad toituvad meest, suurast ja mesilaste hemolümfist. Nukkumine toimub taru ees olevas mullas ja kestab olenevalt temperatuurist 8...60 päeva. Tarumardikad võivad lennata kuni 10 km kaugusele ja 1000-pealiste karjadena tungida tarru ja hävitada mesilaspere. Õnneks talvine maa külmumine hävitab nukud, kuid suvisel ajal võib kahju olla suur.

Tõrkjeks on vaja pidada tugevaid peresid ja kitsendada lennuavasid. Suurema tarumardikate ründe korral tuleb pere tarust välja võtta, teha desinfitseerimine. Maapind ümber taru tuleks pritsida 4 m ulatuses 0,05%-lise permetiini lahusega..

Ämblikulaadsetest kahjustavad mesilasi jahu ja viljalestad (*Tyroglyphus farinae*, *Glycophagus domesticus*), kes toituvad suurast. Oluline on tarulangetise kogumine taru põhjalt ja selle põletamine, tarude põhjalik desinfitseerimine.

Lindudest kahjustavad mesilasi hall-kärbsenäpid (*Muscicapa striata*), kes on varblasesuurused, ülalt hallid, alt valkjad linnud. Saabuvad Eestisse mai esimesel poolel. Toiduks kasutavad teiste putukate kõrval ka mesilasi. Tuleb eemale peletada

Suurt kahju teevad mesilastele õgijalinnud – haal- ja punaselg õgijalinnud (*Lanius excubitor*, *Lanius collurio*), kes võivad massiliselt hävitada mesilas mesilasi. Saabuvad maikuu teisel poolel ja lahkuvad augustikuu lõpul. Hall-õgija on rästasuurune lind, ülalt tuhkhall, alt valge, tiivad ja saba mustad. Punaselg-õgijalind on veidi väiksem. Isasel on pea hall, keha roostepunane, emane roostepruun. Tõrje seisneb lindude peletamisega tulistades õhku.

Talvisteks kahjuriteks on rähnid, eriti suur- ja väike-kirjurähn (*Dendrocopus major*, *D. minor*), kes peksavad katki taru seinad, eriti penoplastist tarudel ja söövad ära mesilased. Kaitseks on tarude katmine võrkudega või plekist katetega, eriti taru katused. Talvisteks kahjuriteks on tihased (*Parus sp.*), kes koputavad vastu taru seina, kuni mesilased välja tulevad. Nii võib olla kevadeks taru tühi. Kaitseks on taru lennulaudade katmine kuuseokste või plaatidega.

Suvisel ajal söövad lendavaid mesilasi suitsupääsukesed (*Hirundo rustica*), räästapääsukesed (*Delochochon urbica*) ja kaldapääsukesed (*Rulparia riparia*). Mesila ümbruses pole pääsukeste pesad soovitatavad.

Viimasel ajal on suurenenud varblaste (*Passer domesticus*) arvukus, kes samuti ei põlga ära mesilasi.

Imetajatest kahjustavad mesilasi hiirlased (*Muridae*): hiired (*Mus sp.*) ja rändrott (*Rattus rattus*). Hiirte kehamass on 12...16 g, suguküpsus saabub 1,5 kuu vanuselt, tiinus kestab 19...20 päeva, poegi 4...6 pesakonnas, eluiga 1 aasta. Päevas vajavad 3...5 g toitu, 1...1,5 g vett. Ränd- ja kodurotid kaaluvad 180...400 g, mahuvad läbi 3...4 cm läbimõõduga avast. Tiinus kestab 3 nädalat, poegi kuni 16. Üks emane rott annab järglasi aastas kuni 800. Eluiga 2 aastat. Toitu vajab rott päevas 100 g.

Hiired ja rotid rikuvad tarudes ja kargede hoiukohtades kargi, jättes neile nn. hiirelõhna. Selliseid kargi mesilased ei kasuta ja need tuleb sulatada vahaks. Hiirte olemasolu tarus tuleb talvel mitu korda kontrollida.

Hiirte ja rottide hävitamiseks on mürkemikaalid ja lõksud. Hiirte püüdmiseks sobivad ka 1.5 l plastikpudelid, mille põhja pannakse 2...3 supilusikatäit päevalille või muud lõhnavat õli. Pudel pannakse viltu 30...43° kas mulda või kasti. Vajalik oleks välja panna vähemalt 5...7 pudelit. Hiiri peletavad taimedest mustjuured, punane leeder, koirohi, piparmünt, sarapuu koor ja harilik rass.

Talvisteks kahjuriteks on ka nugised, kes närivad läbi tarusinaid ja söövad siis ära mesilased koos kargedega. Kaitseks tuleb ümber tarude panna plekkkaitsed ja vahetada tarude asukohta. Viimast peab tegema ja karude elamispiirkonnas.

Lektor Ilme Nõmmisto